

El salt a secundària: realment disminueix, l'ús del català?

F. Xavier Vila, Josep Ubalde, Vanessa Bretxa i Llorenç Comajoan-Colomé

Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació, Universitat de Barcelona

En la trajectòria vital de qualsevol individu, hi ha determinats moments més susceptibles de desencadenar canvis en els usos lingüístics. Una d'aquestes «etapes crítiques» és el pas de la primària a la secundària, però fins a quin punt el salt a la secundària provoca canvis lingüístics? I quines són les transformacions concretes en les pràctiques lingüístiques dels adolescents? Amb l'objectiu de respondre aquestes preguntes, els investigadors del projecte RESOL de la Universitat de Barcelona han presentat un estudi longitudinal que analitza els usos lingüístics amb iguals d'una mostra de més de 1.000 informants, i com han anat evolucionant aquests usos des del final de l'educació primària fins al final de l'educació secundària obligatòria a Catalunya.

mots clau: adolescència; usos lingüístics; sociolingüística educativa

Els adolescents, especialment en societats multilingües, són identificats sovint com a agents de canvi lingüístic. Davant de la percepció, aparentment majoritària entre professors i educadors, que els joves deixen de parlar català quan arriben a secundària o que ho fan menys sovint que no a primària, es fa necessària l'anàlisi empírica d'aquesta realitat.

És per això que els investigadors del projecte RESOL de la Universitat de Barcelona han analitzat amb detall els usos lingüístics d'una mostra de preadolescents i adolescents de Catalunya per entendre si s'hi produeixen canvis entre el final de la primària i l'inici de la secundària i per determinar la magnitud dels canvis observats. En definitiva, per entendre si el salt a secundària és un moment propici o no a les transformacions sociolingüístiques.

L'estudi, publicat recentment a la revista *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, és longitudinal i panel. És a dir, s'ha seguit la trajectòria lingüística dels mateixos individus de localitats diferents — Mataró, Sant Just Desvern, Sant Joan Despí, Manlleu i Balaguer— i se n'han recollit les dades a través d'un qüestionari que els estudiants han emplenat a classe tres vegades entre 2007 i 2012: a 6è de primària, a 1r d'ESO i a 4t d'ESO.

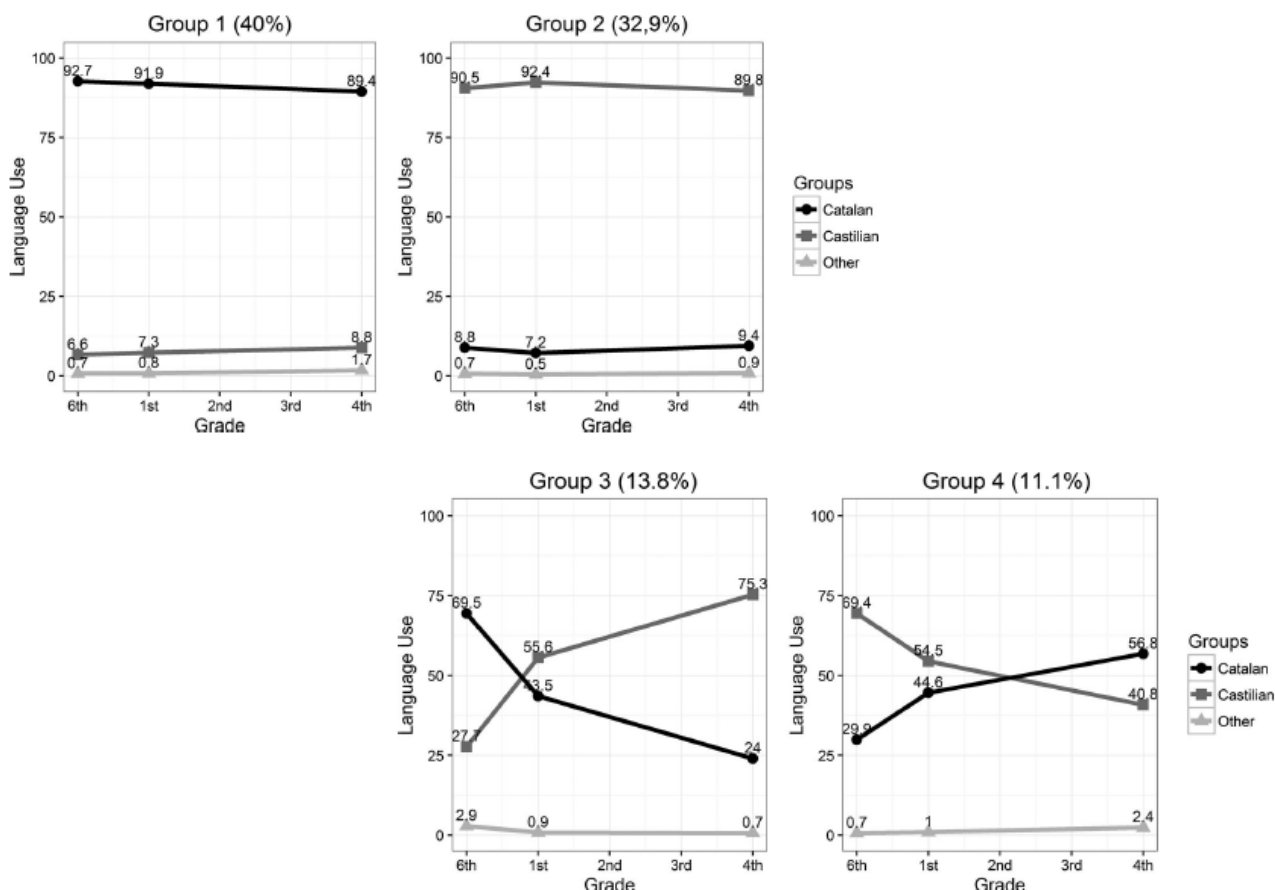
El qüestionari ha permès conèixer l'índex d'ús lingüístic del català, del castellà i d'altres llengües, basant-se en la llengua que els estudiants declaraven que empraven amb els iguals amb qui més interactuaven —amics, companys de classe...— cadascuna de les tres vegades que van omplir el qüestionari. Així, els

investigadors han pogut obtenir una fotografia transversal de les seves pràctiques lingüístiques durant aquest període, analitzar-ne les trajectòries individuals en aquest marc general, i agrupar i quantificar les diverses tendències detectades.

A partir dels resultats, els investigadors han pogut classificar els informants en cinc grups. El **grup 1** (40% dels informants) fa servir bàsicament el català, si bé és cert que de la primària a la secundària hi ha un tímid augment de l'ús del castellà en detriment del català que no sembla atribuïble, però, a l'entrada a l'institut. Per altra banda, el **grup 2** (32,9%) mostra un índex d'ús del castellà molt elevat que de la primària al final de la secundària no ha canviat de manera rellevant a

nivell estadístic: només hi ha un molt lleu descens en l'ús del castellà en favor del català.

Els grups més interessants, tanmateix, són el 3 i el 4. Per un costat, el **grup 3** (13,8%) consta d'informants que han reduït de forma considerable i abrupta l'ús del català quan s'han incorporat a la secundària i, per contra, l'ús del castellà hi ha augmentat substancialment i no ha parat de créixer, ara de manera gradual, al llarg dels quatre anys. D'altra banda, el **grup 4** (11,1%) va en una direcció contrària: el castellà decreix amb el pas a la secundària i l'ús del català, en canvi, augmenta remarcablement al llarg dels quatre anys, tot i que el canvi és menys pronunciat i més lent que en el cas del grup 3.

Per últim, el **grup 5** (2,2%) és molt poc rellevant a nivell quantitatiu i estadístic: són alumnes que fan servir predominantment una llengua que no és el català ni el castellà amb els seus iguals. Amb el salt a secundària, l'ús d'aquestes altres llengües decreix en favor del català i, sobretot, del castellà.

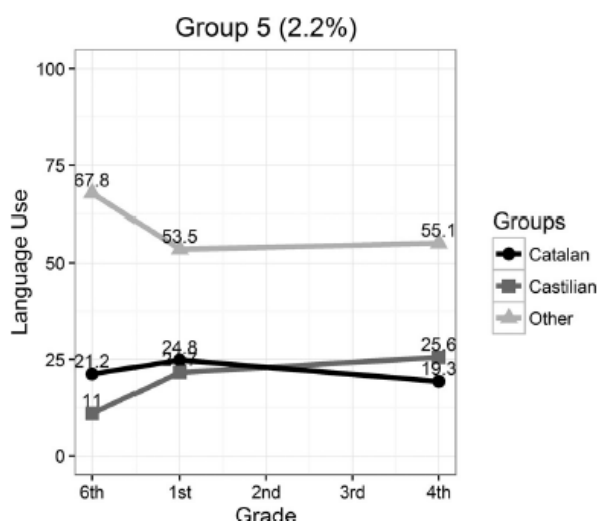
Per tant, veiem dos grups, l'1 i el 2 (73% dels informants) que no presenten canvis substancials en els seus usos lingüístics quan inicien els estudis de secundària; dos altres grups, el 3 i el 4 (25% dels informants) que presenten canvis rellevants fins al punt que han canviat la seva llengua dominant del castellà al català o viceversa; i, finalment, un últim grup (2,2%) que és l'únic que fa servir tres llengües i que, si bé presenta un descens en l'ús d'aquestes terceres llengües, no presenta canvis significatius en els usos lingüístics, atès que predominantment segueix utilitzant una llengua que no és el català o el castellà amb els seus iguals.

Quan els investigadors han volgut caracteritzar els grups a partir de variables

sociodemogràfiques, han constatat que variables com el sexe no són rellevants però sí que ho són, per contra, la llengua inicial, el nivell d'estudis de la mare o l'àrea de residència. Per exemple, el grup 1 està constituït majoritàriament per catalanoparlants inicials i el 2, per castellanoparlants inicials; al 3 i 4, en canvi, hi ha tant catalanoparlants com castellanoparlants inicials, si bé és cert que al 4 la proporció de bilingües inicials era més alta. Pel que fa al nivell d'estudis de la mare, els fills de mares amb estudis universitaris tenen major presència al grup 1, mentre que els fills de mares amb estudis bàsics tenen més pes en els grups 2 i 3. Quant a l'àrea de residència, els informants de la Regió Metropolitana de Barcelona tenen més presència en els grups 2, 3 i 4, mentre que els estudiants de fora de la RMB pertanyen majoritàriament al grup 1.

Els resultats del projecte permeten veure un panorama general d'estabilitat, amb petites oscil·lacions en els usos lingüístics, i concloure que hi ha dues tendències diferenciades: per una banda, tres quartes parts dels informants canvien relativament poc. En canvi, la quarta part restant dels informants mostra més variabilitat, i encara que s'hi detecti cert creixement del castellà, també hi ha casos d'augment d'ús del català que compensen en certa mesura —però no pas totalment— l'increment en l'ús del castellà.

Així doncs, si bé el pas de la primària a la secundària afavoreix canvis en els usos lingüístics, aquests canvis són modestos. L'entrada a l'institut facilita un major ús del castellà no només entre els castellanoparlants inicials, sinó també en catalanoparlants i els

bilingües inicials i entre els estudiants al·loglots que parlaven predominantment una tercera llengua amb iguals. Això no ens han de fer perdre de vista que, en alguns casos, també es produeix un augment de l'ús del català, tot i que en un grau menor.

Els resultats assenyalen el camí on cal treballar des de la política lingüística tant a Catalunya com en altres contextos de minorització lingüística. Encara que el català sigui la llengua principal de l'educació tant a primària com a secundària, el castellà es manté fermament consolidat en els usos interpersonals dels estudiants. Aquesta reducció en l'ús del català entre els alumnes s'ha de posar en relació amb el menor ús del català com a llengua vehicular a la secundària en relació amb la primària, que també s'havia detectat en el marc del mateix projecte de recerca (Bretxa i Vila 2014), però també amb la reducció de l'oferta cultural adreçada als adolescents en aquesta llengua, molt minsa en comparació amb la que s'ofereix

en castellà. És per això que, a parer dels autors, els agents involucrats en la promoció del català haurien d'abandonar la visió reduccionista que la vitalitat del català depèn únicament i exclusiva de l'escola. Les tendències descrites en l'article demostren que les pràctiques lingüístiques es donen en ecosistemes molt complexos en què l'escola és, només, una peça més entre moltes d'altres, i que si bé és important, no és l'únic factor que condiciona els usos lingüístics interpersonals dels adolescents.

Referències

- BRETXA, Vanessa; VILA, F. Xavier (2014). L'evolució dels usos lingüístics dins l'aula des de sisè de primària fins a quart d'ESO. *Revista de Llengua i Dret* 62 (106–23). <http://dx.doi.org/10.2436/20.8030.02.81>
- VILA, F. Xavier; UBALDE, Josep; BRETXA, Vanessa; COMAJOAN-COLOMÉ, Llorenç (2018). Changes in language use with peers during adolescence: a longitudinal study in Catalonia. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 2018. <https://doi.org/10.1080/13670050.2018.1436517>

Com citar aquest apunt

VILA, F. Xavier; UBALDE, Josep; BRETXA, Vanessa; COMAJOAN-COLOMÉ, Llorenç (2018). El salt a la secundària: realment disminueix, l'ús del català? *Apunts de sociolingüística i política lingüística* 1 (1-4).

Editors

Xavier Mas Craviotto i Avel·lí Flors-Mas

Amb la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Contacte

Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació,
Universitat de Barcelona (CUSC-UB)

Adreça: Gran Avinguda de les Corts Catalanes, 585.
08007 Barcelona

Telefon: +34 93 403 7065

Adreça-e: cusc@ub.edu

Web: <http://www.ub.edu/cusc>

Twitter: @CuscUB

Facebook: @cuscub